

KLASICIZEM

1. Pojem klasicizem je lahko:

- stilna oznaka, posnemanje klasičnega, zgledovanje po klasičnem, za klasično obdobje pa velja antika;
- književno obdobje oziroma smer, ki se je v **17. stoletju** razvila v Franciji, zato o njej govorimo tudi kot o francoskem klasicizmu.

2. Klasicizem v Franciji je povezan z **rastjo francoskega absolutizma**, ki doseže vrh v drugi polovici 17. stoletja, v času Ludvika XIV., sončnega kralja, je Francija kot absolutistična monarhija postala vzor vsej Evropi. Ludvik XIV. je zgradil tedaj najimenitnejšo evropsko palačo Versailles, kjer je živel v velikem sijaju. Njegov dvor je bil zgled razkošja in uglajenega vedenja, kar so skušali posnemati tudi drugi evropski vladarji. Ker se je kralj rad obdajal z lepimi stvarmi, je spodbujal razvoj umetnosti, najuglednejši umetniki tistega časa pa so uživali podporo kralja in plemstva.

3. Za klasicizem je najvišje merilo **razum** in **skladnost z naravo**. Kot zagovornik razuma je imel na umetnost v klasicizmu velik vpliv francoski filozof René Descartes (Mislim, torej sem.).

4. Najpomembnejše značilnosti klasicistične književnosti so torej:

- klasicistična umetnost je izrazito razumska, teži k jasnosti in redu, pretirano izražanje čustev zavrača kot nekaj nedostojnega;
- zgleduje se pri antičnih piscih, češ da najpopolneje dosega razumnost in skladnost z naravo;
- nastaja v tesni zvezi s kraljevim dvorom in plemstvom, zato o njej pogosto govorimo kot o pridvorni umetnosti.

5. Največji dosežek klasicistične književnosti predstavljajo tragedije in komedije. **Tragedija** se je vzorovala po antičnih zgledih, pravila so zahtevala strog red pri izbiri snovi, kompoziciji in jezikovnem slogu. **Komedija** je bila svobodnejša, a se je kljub temu skušala čim bolj približati klasicističnim pravilom: pet dejanj, verzna oblika, visok slog, enotnost kraja, časa, dogajanja. Vrh klasicistične komedije predstavlja Moliere.

TRAGEDIJA

NASTANEK

- razcvet v 5. st. pred n. št.;
- začetki vezani na slavnostne obrede v čast bogu DIONIZU; ob žrtveniku so peli in plesali moški, oblečeni v kozlovske kože; te pesmi imenujemo *ditirambi*;

- iz petja in plesanja se je izluščil dialog;
- v začetku sta bila dva igralca in zbor;
- prvi igralec je bil Tespis;
- igrali so v bližini svetišč, na prostem (v Delfih, Epidaver) meseca aprila; igrali tri tragedije (*trilogija*) in eno komedijo;
- način igranja: igralci so imeli cokle - koturne, maske, igrali so samo moški, važna je bila vloga zbora, ki je spremljal dogajanje;
- gledališče, ki so ga Rimljani kasneje imenovali *anfiteater*.

TRAGEDIJA (*grško tragos – kozel*) ponazarja konflikt človeka z božanskimi silami; utemeljitelj je Aristotel, ki je napisal prvo literarno teorijo *Poetika*. V njej opredeljuje tudi tragedijo:

- tragedija naj posnema dogajanje - je mimetična (mimezis - posnemanje);
- zbuja naj sočutje, grozo, strah in očiščenje – katarzo;
- zgodba je enotna - eno dejanje, en sam dogajalni prostor in kratek dogajalni čas;
- zgradba je sintetična ali sintetično-analitična;
- vsebuje petstopenjsko zgradbo: uvod, zaplet, vrh, razplet in tragični konec;
- snovno posega v kraljevsko okolje, zato je jezik vzvišen, privzdignjen - glavni junak je kriv brez krivde in tragično propade.

GLAVNI TRAGEDI

Ajshil - sedem ohranjenih tragedij; Oresteja (govori o ženi Klitajmnestri, ki je skupaj z ljubimcem umorila svojega moža Agamemnoma, nato pa očetovo smrt maščuje sin Orest); Uklenjeni Prometej

Evripid - zadnji veliki pisec tragedij: Medeja, Bakhantke...

Sofoklej

- ustvarjal v zlati dobi antike (Periklejeva doba);
- uvede tretjega igralca in stranske osebe, ki dobe realističen značaj;
- zmanjša vlogo zbora;
- v središču njegovih tragedij je človek, v katerem se zrcalijo vsa nasprotja in protislovja tega sveta;

- človek je nemočen, odvisen od usode, ki ji ne more ubežati - nasprotja med voljo in nemočjo so vzrok tragičnih razpletov.

KOMEDIJA

RAZVOJ KOMEDIJE

- Pojem izvira iz grških besed **komos** (pijansko veseljačenje) in **ode** (pesem), kar pomeni, da je komedija nastala iz razbrzdanih praznovanj na deželi, ko so uspešno pospravili pridelke. Tudi ti obredi so bili verjetno v zvezi z Dionizovim kultom.
- V pravo gledališko igro se je to praznovanje spremenilo šele v Atenah na začetku 5. stoletja pred n.š. – to je t.i. **stara komedija**. Osrednji avtor stare komedije je **Aristofan**, ki je največ obravnaval aktualne politične probleme sodobnega atenskega življenja.
- Za nadaljnji razvoj komedije je pomembna helenistična **nova komedija**, ki se ne ukvarja več z aktualnimi problemi, ampak prikazuje smešne situacije iz vsakdanjega mestnega življenja s stalnimi komičnimi tipi (npr. zviti suženj, skopi starec, razuzdani sin). Glavni predstavnik nove komedije je **Menander**.
- S tem tipom komedije se srečajo Rimljani, ko širijo svoje cesarstvo proti jugu, in jo začnejo posnemati. Glavna pisca rimske komedije sta **Plavt** in **Terenc**.
- V srednjem veku so bile komične igre redke, prevladovale so igre z versko vsebino. V 15. stoletju nastajajo **burke**, ki morda kažejo povezavo z davno antično gledališko preteklostjo.
- Pomembna komedijska zvrst v renesansi je **commedia dell'arte**. To je improvizirana komedija, torej brez napisanega besedila, a z značilnimi komičnimi tipi in vnaprej določenim dogajanjem. Commedia dell'arte so igrale potujoče gledališke skupine, ki so jo razširile po vsej Evropi.
- Commedia dell'arte je pomembno vplivala na **Moliera**, s katerim klasicistična komedija doseže vrh.

ZNAČILNOSTI KOMEDIJE

Spoznal si že pojma tragedija in tragično. Komedija je torej tragediji nasprotna dramska zvrst, saj vzbuja veselje in smeh. Njena glavna sestavina je komičnost, smeh zbujujoča podoba človeških neumnosti in napak. Komične učinke pa je mogoče doseči na različne načine.

- **Situacijska komika** izhaja iz smešnih položajev, v katerih se znajdejo osebe.
- **Besedna komika** temelji na smešnem govorjenju, šaljivih besednih igrah, dovtipih.

- **Karakterna (značajska) komika** izhaja iz smešnega značaja ene ali več oseb. Običajno je pretirano poudarjena ena značajska lastnost.
- **Telesna komika** zbuja smeh zaradi kake pretirane telesne nenormalnosti. Pogosta je v nižjih komedijskih zvrsteh.

Tragedija in komedija torej res obe spadata med dramske zvrsti, vendar se zelo razlikujeta med seboj.

- Konec je v tragediji **tragičen**, v komediji **srečen**.
- Snov tragedije je **mitološka ali zgodovinska**, komedija pa postavlja na oder **vsakdanji, sodobni svet**.
- Osrednja oseba v tragediji je **tragični junak**, izrazito pozitivna in moralno odgovorna oseba iz višjih slojev. Osebe v komediji pa so **človeški tipi**, preprosti ljudje iz vsakdanjega sveta, ki nikakor niso brez napak, iz kočljivih situacij pa se pogosto rešujejo z zvijačami in prevarami.
- Jezik je v tragediji **vzvišen**, v komediji pa **preprostejši**, bližji pogovornemu jeziku.
- Tragedije so gledalca pretresle, ga usmerile v razmišljanje, saj so se lotevale temeljnih življenjskih vprašanj. Namen komedije pa je bil predvsem **zabavati občinstvo, včasih pa so tudi kritično prikazale napake in slabosti družbe**.

MOLIERE

Moliere je bil pravi gledališki človek, saj je gledališču posvetil vse svoje življenje. Pri enaindvajsetih letih se je pridružil potujoči gledališki skupini, s katero je dolga leta gostoval po vsej Franciji. Po vrnitvi v Pariz si je pridobil kraljevo naklonjenost in bil do svoje smrti ugleden igralec, gledališki vodja in komediograf. Umrl je dobesedno na odru, nekaj ur po predstavi svojega Namišljenega bolnika.

Mnoge Molierove komedije se še danes pogosto igrajo: Tartuffe, Namišljeni bolnik, Ljudomrznik, Skopuh, Skapinove zvijače ...

Podrobnejše podatke o Molierovem življenju in delu lahko prebereš v spremni besedi k Tartuffu v Klasju, če so ti všeč biografije, pa tudi v romanu ruskega pisatelja Mihaila Bulgakova Življenje gospoda Moliera.